MEDIEPOLITISKT PROGRAM

ÅLAND 2018

INNEHÅLL

Syftet med detta mediepolitiska program är att visa vilka prioriteringarna på medieområdet är och vilka åtgärder landskapsregeringen avser vidta för att främja ett pålitligt och mångsidigt medieutbud på Åland.

1. DEFINITIONER AV TERMER OCH FÖRKORTNINGAR

2. LANDSKAPSREGERINGENS MEDIEPOLITIK - SYFTE OCH AVGRÄNSNINGAR

2. DAGSLÄGET OCH AKTUELLA UTMANINGAR

2.1.1 ÅSIKTER OM PUBLIC SERVICE

2.1.2 ÖVRIGA SYNPUNKTER

2.2 ÅLANDS RADIO OCH TV, (ÅRTV)

2.3 EUROPEISKA UNIONEN OCH HARMONISERING AV UPPHOVSRÄTTEN

2.4 ÖVRIGA MEDIEFRÅGOR

3. PRIORITERINGAR OCH PLANERADE ÅTGÄRDER

3.1 PUBLIC SERVICE

3.2 PROGRAMUTBUD PÅ SVENSKA

3.3 ORGANISERING AV DET MEDIEPOLITISKA ARBETET

3.4 ÖVRIGA PRIORITERADE OMRÅDEN

1. DEFINITIONER AV TERMER OCH FÖRKORTNINGAR

Nedan följer definitioner av några viktiga termer och förkortningar.

Ålands landskod
ax är Ålands landskod sedan den 13 januari 2004.

Creative Commons
Ett licenssystem som bygger på upphovsrätten och som gör det möjligt att sprida, remixa och bygga vidare på andras skapande, utan att man i förväg måste fråga om lov. Creative Commons ger den som vill dela med sig av det man skapar en möjlighet att enkelt kunna sprida det med hjälp av digitala medier. Man använder alltså Creative Commons för att ge andra möjligheter att under vissa villkor använda, dela, sprida och bearbeta ens bilder fritt (https://webbtanten.se/creative-commons-vad-ar-det/).

Medier
Med medier avses här olika sätt att förmedla information och omfattar både tryckta tidningar, etermedierna - radio och TV — och nyare medier såsom internet och sociala medier som idag har en synnerligen stor roll som förmedlare av nyheter och annan information.

Mirror site

Spegelsajt (även spegelwebbplats) En webbplats som är en exakt kopia (en spegel) av en annan webbplats. Originalet och spegelsajten har normalt samma utgivare. Spegelsajter har man för att minska belastningen på en webbplats med mycket trafik. Besökare styrs vid behov automatiskt till spegelsajten. Skillnaden märks ofta bara på detaljer i webbadressen (url:en), som att originalet kan ha en webbadress som börjar på www, medan spegeln har en webbadress på www2. Resten av webbadressen kan vara identisk (källa: https://it- ord.idg.se/ord/spegelsajt).

On-demand

On-demand TV är en kundstyrd tjänst som erbjuder program när tittaren är redo, inte på en ordinarie tid som traditionell TV.
On-demand kräver en prenumeration på leverantörernas tjänster.

POD-radio

En podcast (podsändning, podradio eller pod) är ett sätt att prenumerera på ljud- eller videofiler via nätet. Via ett program eller en app, väljer man vad man vill lyssna på (https://brapodcast.se/om/).

SDTV och HDTV

Begreppen står för "standardupplösning" (SDTV) respektive "högupplösning" (HDTV). Upplösning är ett mått på hur många horisontella linjer och punkter det finns på tv-skärmen. Beträffande standardupplösningen 720x576 anger talet 720 antalet bildpunkter per horisontell linje och 576 anger antalet linjer på skärmen. Högupplösning innebär att bilden har en högre kvalitetsnivå. HDTV ska en skärm med en upplösning på antingen 720 eller 1080 linjer (källa:https://www.teracom.se/omvarld/formatguiden/)

UKM

Undervisnings- och kulturministeriet

UR

Utbildningsradion, Sverige

VPN

Ett virtuellt privat nätverk (VPN) gör det möjligt att koppla ihop två eller flera datorer på internet och få dem att fungera som om de befinner sig på samma lokala nätverk. Genom att använda en vpn-anslutning går trafiken via en server som ligger någon annanstans i världen, vilket skyddar datorn från både spårning och intrångsförsök. Dessutom syns inte den riktiga ip-adressen, något som gör det svårt för till exempel myndigheter att hindra besök på vissa webbplatser (https://pcforalla.idg.se/2.1054/1.678233/allt-om-vpn).

2. LANDSKAPSREGERINGENS MEDIEPOLITIK - SYFTE OCH AVGRÄNSNINGAR

Medielandskapet har genomgått stora förändringar under de senaste 20 åren på grund av den tekniska utvecklingen. Från en rätt blygsam start i början av 1990-talet då USA ledde utvecklingen hade 55 procent av EU-hushållen tillgång till nätet år 2007. År 2015 hade 85 procent av EU-medborgarna tillgång till internet. Sannolikt har antalet ökat med ytterligare någon procentenhet sedan dess. Allmän tillgång till bredband till en överkomlig kostnad hade 83 procent av EU-hushållen under 2016. Både Finland och Sverige rapporterade att över 90 procent av hushållen hade tillgång till bredband. Enligt uppgift från ÅSUB fanns 10 938 bredbandsanslutningar på Åland hösten 2017. Hur stor del av dessa som gäller hushåll respektive företag är dock inte bekant.

Nämnas kan dock att Kommunikationsverket utförde en kommunspecifik bredbandsrankning där varje finländsk kommun har klassats in i en skala från en till fem stjärnor för att ange tillgången till och användningen av snabba bredbandsförbindelser i det fasta nätet i kommunens hushåll. Rankingen gällde vid slutet av 2017. De bästa kommunerna får över tre stjärnor men för hela Finland är genomsnittet två stjärnor. Bland de tio kommuner som toppar listan finns sex åländska kommuner: Saltvik, Geta, Mariehamn, Jomala, Vårdö och Eckerö. Den kommunvisa bredbandsrankningen omfattar tillsvidare endast abonnemang i det fasta nätet. Avsikten är att uppdatera rankningen årligen.

Bland det enormt stora informationsflödet som är tillgängligt på sociala medier och andra informationskanaler på internet finns även en mängd felaktig och förvrängd information, och till och med rena lögner. För ett demokratiskt samhälle är saklig och tillförlitlig nyhetsförmedling av största vikt. Detta gäller inte minst lokal medieproduktion.

Syftet med detta mediepolitiska programförslag är att visa vilka prioriteringarna på medieområdet är och vilka åtgärder landskapsregeringen avser vidta för att främja ett pålitligt och mångsidigt medieutbud på Åland.

Medieområdet är ett vidsträckt fackområde där medialt innehåll, teknisk utveckling och juridik ingår. För att göra mediepolitiken hanterbar behöver vissa avgränsningar göras. Landskapsregeringens mediepolitik omfattar således:

Upphovsrättsliga frågeställningar där kontakterna till rikets upphovsrättsorganisationer, däribland Kopiosto och Teosto, samt Undervisnings- och kulturministeriet, SVT/UR och svenska kommersiella aktörer prioriteras. Ålandsradio och TV Ab:s verksamhet inkluderande lagstiftning, produktion, distribution, avtal och avgifter.
Tillgång till internationella idrotts- och andra evenemang samt streamingtjänster över nätet på svenska. Denna frågeställning involverar etablerande av kontakter till svenska kommersiella aktörer.
Sådana tekniska frågor som kan sammanhänga med ovanstående.

ÖVERGRIPANDE MÅLSÄTTNINGAR

Landskapsregeringens övergripande målsättningar med mediepolitiken är att främja en mångfald av medier och en fortsatt god utveckling av medieutbudet på Åland. Detta gäller såväl lokal produktion som medieutbudet från Sverige. Tillgång till svenskspråkigt programutbud på alla slag av plattformar utgör ett särskilt område som landskapsregeringen ska arbeta med. Landskapsregeringen ska också bidra till att främja en fortsatt hög kvalitet inom åländsk journalistik och nyhetsförmedling. Åtgärder som görs i enlighet med detta program ska beakta landskapets " Utvecklings- och hållbarhetsagenda" från år 2016.

Programmet föreslås vara i kraft tillsvidare. Det föreslås således ingen fast tidsperiod för programmets förverkligande. Orsaken är de upphovsrättsliga frågor som är knutna till landskapsregeringens strävan att Åland ska få tillgång till SVT:s hela utbud online. De upphovsrättsliga frågorna har konstaterats vara mycket komplexa och måste av allt att döma involvera ett flertal aktörer för att kunna förverkligas.

Däremot kan revideringar och tillägg till programmet göras vid behov på grund av den snabba utvecklingen på medieområdet. I kapitel 3 beskrivs mera konkret vilka åtgärder landskapsregeringen avser vidta under de kommande åren inom de ovan beskrivna tyngdpunktsområdena.

Mera specifikt innehållsmässiga mediefrågor hänförs till landskapets kulturpolitik och behandlas inte närmare i det här programmet. Nämnas kan dock att landskapsregeringen för närvarande arbetar med ärenden som gäller medie- och informationskunnighet inklusive källkritik, bevarande av åländska film och ljudupptagningar samt finansiering av utifrån kommande filmbolags produktioner som sker helt eller delvis på Åland.

2. DAGSLÄGET OCH AKTUELLA UTMANINGAR

Nedan beskrivs den aktuella mediesituationen på Åland i stora drag och de områden som landskapsregeringen har arbetat med under de senaste åren. Det är också dessa mediepolitiska delområden inom vilka landskapsregeringen avser vidta åtgärder. I kapitel 3 beskrivs de föreslagna åtgärderna mera konkret.

2.1 UTLÅTANDEN OM MEDIESITUATIONEN

Då arbetet med programmet inleddes tillfrågades ett antal lokala medieaktörer om dagens mediesituation och hur situationen kan komma att se ut om fem år. De som svarat är Ålands radio och TV Ab (styrelsen och redaktionen har lämnat in separata utlåtanden), Ålandstidningen, tidningen Nya Åland (tidningarna har avgivit ett gemensamt utlåtande), Steel FM, Mariehamns Centralantenn, filmbolaget LuvidFilm, Mats Adamczak, sakkunnig inom området sociala medier, samt marknadsföringsbolagen Strax och Winter. Nedan följer en sammanställning av en del av synpunkterna i utlåtandena.

2.1.1 ÅSIKTER OM PUBLIC SERVICE

Flertalet av utlåtandena betonar vikten av fortsatt mediemångfald på Åland. Det finns dock farhågor beträffande public servicebolagets uppdrag. Ålandstidningen och tidningen Nya Åland skriver i sitt gemensamma utlåtande: "Ges ÅRTV ett vidare mandat och tillåts gå in i kommersiella mediesfärer skulle det skapa en osund konkurrenssituation och ytterligare försvåra de redan krävande verksamhetsförutsättningarna för privata mediealternativ, något som i förlängningen hotar den lokala mediemångfalden på Åland".

Tidningarna specificerar sina farhågor på följande sätt: "Vi ser tydliga risker med att det i ÅRTV:s uppdrag även ingår verksamhet på internet, och i övriga mediekanaler, som till sitt upplägg påminner om digitala tidningar. Det vi har invändningar emot är utökad nyhetsförmedling i text och bild på hemsidor, bildspel, bloggar och andra format som ligger utanför det egentliga
public service-uppdraget för radio och tv.

Ålandstidningen och Nya Åland anser att ÅRTV istället bör renodla sitt public serviceuppdrag genom satsningar som är viktiga men som inte är kommersiellt intressanta, till exempel direktsändningar frånvalvakor och debatter.

Även Steel FM funderar i samma banor beträffande ÅRTV:s innehåll: "Borde inte public service i första hand skapa ett innehåll som baserar sig på lokala nyheter, kultur, utbildning och fakta". Steel FM anser också att ÅRTV ska "göra djupdykningar, förklara och belysa olika ärenden och händelser mer i detalj. Det dagliga rapporterandet om allmänna företeelser täcker de båda lokaltidningarna väldigt väl." Istället för lättsam underhållning bör public service rikta in sig på fördjupande aktualitets- och kulturprogram, anser Steel FM. Dessutom bör flera aktörer ges möjlighet att medverka i produktionerna.

I sitt utlåtande frågar Steel FM också: "Är ÅRTV fri från och oberoende av den politiska makten? Politiker väljer styrelse, politiker reglerar avgiftens storlek". Vidare föreslår Steel FM inrättande av en fond som olika aktörer kunde söka stöd ur för medieprojekt och behovet av att separera produktion och distribution aktualiseras. Här påpekas också att allt lokalt producerat material ska kunna höras över hela Åland.

ÅRTV:s redaktionschef noterar för sin del att dess "huvudfokus på de digitala plattformarna fortsättningsvis är ljud och rörliga bilder [….] Men det vi gör är nödvändigt för alla medieföretag som vill vara relevanta i dagens medievärld, vi är närvarande på de plattformar där publiken finns och sorterar och paketerar vårt innehåll så att det ska nå ut". I utlåtandet påpekas vidare att "I dagens enorma informationsflöde med fejkade nyheter är därför Ålands Radio och TV:s roll viktigare än någonsin, att det i vårt samhälle fortsätter att finnas ett starkt och ekonomiskt oberoende public serviceföretag som kan stå emot det som ibland kallas för klickokratin."

ÅRTV fortsätter: "En annan fråga som ofta kritikerna lyfter fram är skärpt reglering för att begränsa public service publicistiskt, vilket är en mycket vansklig väg att gå gällande yttrande- och pressfrihet. Det är inte public service som har skapat pressens kris, utan en omstrukturering av medie- och annonsörsvanor, därför är lösningen knappast att begränsa public serviceuppdraget". ÅRTV konstaterar också att public service behöver vara där publiken finns och det är i ökande grad på digitala plattformar. Inte minst gäller det den yngre publiken. Nya former av närvaro och innehåll är ett måste.

Beträffande TV-produktion konstateras att "Traditionell och välproducerad tv är fortsättningsvis en dyr historia och kräver mycket resurser, något som vi inte har. Det vi också vet idag är att webb-tv-inslag i praktiken inte alls görs längre... ".

ÅRTV:s styrelse konstaterar att: "För all media idag är gruppen barn och ungdomar en utmaning. Här bör ÅRTV lägga extra kraft vid att vara relevant och intressant genom att spegla ungas frågor och verklighet. Även här kan tredje sektorn vara en viktig kontaktyta och samarbetspartner. Det finns idag goda erfarenheter från produktioner där public service skapat program i samspel med unga, inte för unga.

Beträffande ÅRTV:s närvaro på internet anser styrelsen att: "ÅRTV arbetar för närvarande med att utveckla sin närvaro i dessa forum, vilket är mycket viktigt för den yngre målgruppen men även för andra. Huvudfokus på de digitala plattformarna ska fortsättningsvis vara ljud och rörliga bilder men utvecklingen går fort i dagens medievärld, så ÅRTV ska ha resurser att följa med utvecklingen, kunna vara närvarande på de plattformar där publiken finns, ochsortera och paketera innehållet så att det når ut

LuvidFilm slår ett slag för ökad TV-produktion inom ÅRTV och konstaterar att: "...det börjar finnas kunskap inom media och jag tycker att det borde gå att utveckla ÅRTV. Med mycket enkla medel kan man förbättra ÅRTV avsevärt, både produktionsmässigt men också innehållsmässigt.

2.1.2 ÖVRIGA SYNPUNKTER

Dock kan vi nu snabbt se att våra kunder ofta väljer bort traditionell media för att endast utnyttja sociala media i kampanjer Det här skriver Strax online som ser bekymmer med att starka internationella aktörer börjar konkurrera med den åländska marknadsföringsbranschen. Detta genom att målgrupperna för marknadsföringen mer och mer inhämtar information och nyheter från sociala medier. Allt fler: "...förlitar sig helt på sittflöde i sociala media.... I ett bredare perspektiv kan man konstatera att det inte längre går att diskutera ett åländskt mediepolitiskt program utan att ta ställning till hur jättarna i Kalifornien agerar. Redan nu tar Facebook och Google hem en stor del av den åländska annonskakan Likaså kommer E-handeln och de stora affärskedjornas intåg på den åländska marknaden att på sikt utarma annonsmarknaden”.

Steel FM undrar om det är korrekt att åländska medieersättningar finansierar Sveriges TV 4 och konstaterar att: "TV4 konkurrerar trots allt med de andra privata aktörerna om lokala marknadsföringsbudgetar? "

MCA skriver att: "Vi upplever att tv-mediet genomgår en liknande teknisk förändring som musikbranschen redan har gjort. Streaming och play-tjänster ökar och även mobil-tv vilket medför att vi har alltmer sådana produkter att erbjuda kunderna. Alltfler kunder övergår också till "fiber-tv " då utbyggnaden har tagit fart på allvar. Den traditionella tv:n står sig dock mycket stark tack vare HDTV och ett stort utbud av sådana kanaler i högkvalitet. Avtal gällande upphovsrätter blir hårdare och regionala begränsningar ökar där tex OS är ett exempel på hur framtiden ser ut då kommersiella bolag köper alltmer rättigheter för sport".

Om framtiden siar MCA: "De flesta kunder har övergått till "fiber-tv" där kunder kan se public-service blandat med dokumentärkanaler och sport i HDTV. Filmtjänster, specialkanaler för intressen som dokusåpor, serier mm flyttar till streamingtjänster som äger innehållet. All inspelning i "molnet försvinner och sker på egen hårddisk p.g.a. upphovsrätter. Marknaden för linjär-tv är stabil men ökningen kommer att stanna av”.

Mats Adamzcak har synpunkter beträffande .ax-domänen: ”[….] från ett privat [perspektiv] och för en del av de åländska företagen är ax.- domänen viktig att lösa. För privatpersoner innebär det förenklat att vi t.ex. inte kan få svenska på olika tjänster som Netflix, Apple osv. För företagen så hamnar de i ett mitt emellan scenario eftersom vi både räknas som en egen domän, men utan rättigheter. Det betyder bland annat att åländska apptillverkare kan ha svårt att få ut dem på marknaden. Vi ser också fenomen som drabbar både iPhone (tidsomställningen) och androidanvändare (att inte komma åt appar)”.

Beträffande .ax kan nämnas att landskapsregeringen år 2014 lät utreda den problematik som åsyftas ovan. Det finns flera tolkningar av vad ett ".ax-problem" är, till exempel att menyval på webbsidor automatiskt är på finska (se vidare bilaga 2).

Ovan nämnda är ett urval bland de synpunkter som inlämnades under arbetet med det här programmet. Det finns anledning att se över utlåtandena i sin helhet då arbetet med förverkligandet av programmet inleds.

2.2 ÅLANDS RADIO OCH TV, (ÅRTV)

Senast landskapsregeringen antog ett mediepolitiskt program var år 2011. Programmet överlämnades till Ålands lagting som meddelande nr 4/2010 - 2011 och fokuserar på åländsk public service, både vad gäller specifikation av dess uppgifter, dess produktion och dess distribution. Även i det aktuella medieprogrammet är ÅRTV ett självklart tyngdpunktsområde.

ÅRTV har arbetat utifrån de riktlinjer som landskapsregeringen gav i programmet från 2011. Man har också utvidgat och förändrat verksamheten, särskilt från 2017 med målet att få effektivare arbetsrutiner, nytt programinnehåll, ökad närvaro på webben och sociala medier. Huvudfokus på digitala plattformarna ska enligt ÅRTV fortsättningsvis vara ljud och rörliga bilder.

ÅRTV avser lägga extra resurser på att spegla de ungas frågor och verklighet. För den yngre målgruppen är det viktigt att ÅRTV är närvarande och aktiv på webben och på sociala medier. Detta ska ske genom att erbjuda nyheter för ungdomar och på det sättet skapa intresse för händelserna i det åländska samhället.

På kvällar visas nytt TV-material blandat med arkivprogram över Ålandskanalen. Korta inslag av rörlig bild fungerar enligt ÅRTV bäst på webben. Man planerar också att filma kortare reportage ute på fältet några gånger per månad och kommer att ha större beredskap till direktsändning och filmning vid intressanta händelser. Från 2018 har man också en ny musikpolicy som vänder sig till en bredare publik.

ÅRTV har förutom nyhets- och aktualitetsuppdraget även ett kulturbärande uppdrag. För att uppfylla det kulturella uppdraget samarbetar ÅRTV med tredje sektorn. På så sätt tas det lokala kunnandet på området tillvara och programutbudet ges variation.

I medieprogrammet 2011 diskuteras finansieringen av public servicebolaget och organiserandet av programdistributionen. Det finska public servicebolaget YLE är sedan 2012 finansierat genom en medieskatt och förberedelserna för detta slag av finansiering pågick då det åländska medieprogrammet utarbetades år 2011. Enligt YLE har finansieringsformen slagit väl ut genom en stabilare tillförsel av medel och genom att allmänheten, kundkretsen, har visat ett starkare engagemang för verksamheten sedan medieskatten infördes. Även i Sverige planeras införandet av en medieskatt

Landskapsregeringen har år 2017 utrett förutsättningarna för ett nytt finansieringssystem för public service. Resultatet av utredningen framgår ur lagberedningspromemorian "Ny finansieringsmodell för public service".

I promemorian konstateras att "I takt med att den tekniska utvecklingen har gått framåt har begreppet televisionsmottagare blivit en mer otymplig bedömare av vilka som ska vara avgiftsskyldiga vilket leder till att den äldre lagstiftningen har behövt tolkas i ljuset av den nya utvecklingen.

Kopplingen mellan avgiften och mottagaren har blivit förlegad i takt med nya distributionskanaler som play-utbud och större möjligheter för alla att nyttja det nya utbudet". Det som föreslås är en avgift av skattenatur lik den som används i riket.

2.3 EUROPEISKA UNIONEN OCH HARMONISERING AV UPPHOVSRÄTTEN

Sedan 2014 har EU intensifierat arbetet med att harmonisera upphovsrätten och få till stånd gränsöverskridande sändningar av program över internet. EU:s institutioner har arbetat med flera olika förslag som rör upphovsrätt eller gränsöverskridande tillgång till audiovisuellt innehåll. Landskapsregeringen har bevakat arbetet och försökt påverka lagstiftningsprocessen genom utlåtanden dels till EU och dels till Finlands regering och riksdag. Landskapsregeringen har också samverkat med Undervisnings- och kulturministeriet i dessa frågor.
Vissa ärenden är slutbehandlade, andra befinner sig i ett slutskede.

Förslaget om återsändning av upphovsrättsskyddat material på internet har landskapsregeringen fokuserat på då det handlar om att revidera dagens satellit- och kabeldirektiv. Det nuvarande direktivet möjliggör att linjär TV kan ses över gränserna.

Kommissionens idé var att ungefär samma innehåll som ses gränsöverskridande på TV också ska kunna ses gränsöverskridande på nätet. Landskapsregeringen har starkt understött kommissionen med hjälp av Undervisnings- och kulturministeriet men var i minoritet både i Europaparlamentet och i rådet. Förhandlingarna är i slutskedet och resultatet medför troligen inte fördelar för Åland.

Europaparlamentet antog sin position i december 2017 med resultatet att vidaresändning enbart ska omfatta kabel eller IPTV. Förordningen ska enligt parlamentet dessutom endast omfatta nyheter och aktuella händelser, vilket är en omfattande begränsning jämfört med kommissionens ursprungsförslag.
Rådet har antagit en position som är snarlik parlamentets.

För Åland är dessa begränsningar av förordningens omfattning till stor nackdel. Landskapsregeringen har haft förhoppningar om att förordningen skulle underlätta eller rentav lösa frågan om Ålands tillgång till SVT Play. De förhoppningarna har dock grusats i och med att det ursprungliga förslaget till största delen har förkastats. Nästa steg är att parlamentet och rådet inleder trepartsförhandlingar för att enas om en slutlig kompromiss. Undervisnings- och kulturministeriet har visat intresse för det åländska ärendet och fört fram landskapsregeringens synpunkter
vid ett flertal tillfällen under beredningsprocessen.

I rådet har Sverige varit en av de största motståndarna mot en ambitiösare lösning. Samtidigt har både SVT och den nationella public serviceutredningen uttalat en välvillig inställning till Ålands möjligheter att få tillgång till SVT:s kompletta utbud online.

Under möten med SVT i februari 2018 uttalade SVT en vilja att hjälpa till med en för Åland god lösning, dock med kravet att den finska upphovsrättsorganisationen Kopiosto beviljar en licens som möjliggör SVT Play på Åland. Kopiosto har för sin del konstaterat att dess mandat från utländska upphovsmän är mycket begränsat när det gäller "on demand"- tjänster och att man inte kan medverka till en sådan lösning.

Vad gäller den svenska public serviceutredningen som ska presenteras under sommaren 2018 har Ålands önskemål fått ett positivt mottagande och Åland kommer att få ett särskilt omnämnande i den slutliga utredningsrapporten.

2.4 ÖVRIGA MEDIEFRÅGOR

När det gäller tillgången till TV-sändningar på svenska från internationella tävlingar såsom Olympiska spelen och världsmästerskap av olika slag är situationen osäker. De organisationer som äger dessa tävlingar säljer sändningsrättigheterna landsvis och ofta är det internationella kommersiella medieaktörer som för stora pengar förvärvar sändningsrättigheterna. En sådan aktör innehar för närvarande rättigheterna för de kommande OS-tävlingarna. I samband med vinter-OS 2018 kunde tittare på Åland inte ta del av sändningarna från Sverige eftersom sändningsrättsinnehavaren hade delat upp sina sändningar landsvis så att ett dotterbolag sände i Finland medan sändningar från Sverige var geoblockerade för ålänningar. De finska sändningarna var dessutom delvis placerade på en reklamkanal som inte heller syns på Åland.

En annan omständighet som landskapsregeringen har uppmärksammat är att fördjupande program från dessa tävlingar, så som direktsända studiodiskussioner, analyser och intervjuer, allt oftare sänds endast över internet som Åland inte har tillgång till på svenska. Då kommersiella medieföretag allt oftare lyckas köpa rättigheterna till de stora tävlingarna som är av stort allmänintresse finns här ännu ett mediepolitiskt område att uppmärksamma.

Ytterligare en fråga som landskapsregeringen har arbetat med under de senaste åren är HD-sändningar över Smedsböle från Sveriges TV4.

Sveriges Television har för sin del godkänt att dess program sänds med HD-teknik över Åland, men TV4 har inte gått med på detta. Någon riktigt specificerad orsak har inte givits. Finska YLE har för sin del meddelat att bolaget helt upphör att sända med den äldre SDtekniken för att uteslutande övergå till HD-sändningar från 2020. Det finns skäl att anta att även sändningar från de svenska TV-bolagen följer efter småningom. När så sker finns det en risk att utbudet, däribland från TV4, över Åland minskar om det inte
finns överenskommelser för HDTV.

Sommaren 2017 beställde landskapsregeringen en omvärldsrapport om medieområdet. Rapporten inkluderar ett antal förslag till åtgärder. Utredaren konstaterar att den digitala tekniken påverkar en mängd områden såsom annonsmarknaden, filmproduktion, nyhetsdistribution och samhällsinformation.

För Ålands del innebär det att tillgången till kultur och media på svenska kommer att förändras, och i värsta fall att minska. En viktig orsak till det är att linjär TV är på tillbakagång och digitaliseringen har tagit över. Med den digitala utvecklingen följer också annan lagstiftning och andra rättighetsavtal.

Utredningen behandlar ett flertal faktorer som begränsar eller kan komma att begränsa Ålands tillgång till nyhets-, kultur- och underhållningsutbud på svenska, däribland nya distributionsavtal, "axproblematiken" — det vill säga att åländska abonnenter av till exempel Netflix' streamingtjänst inte kan få programutbudet på svenska — och svårigheterna att få tillgång till SVT:s kompletta utbud online.

Utredningen tittar även på vad som är aktuellt inom det nordiska samarbetet på medieområdet och inom EU. Den innehåller även en beskrivning av upphovsrättsliga lösningar mellan Färöarna och Danmark. Det kan konstateras att Färöarna har ett visst självbestämmande över upphovsrätten idag. Slutligen ger utredningen även en beskrivning av dagsläget beträffande Ålands radio och TV Ab.

Omvärldsrapportens slutsats är att utmaningarna på området är många för Ålands del och det går inte att komma vidare med dem utan att lyfta dem till ett annat plan, antingen till EU-nivå eller genom att Åland tar ett eget ansvar för upphovsrättslagstiftningen.

Några förslag till åtgärder avslutar utredningen:

Lobbyarbete gentemot Sveriges regering och riksdag (något som landskapsregeringen sedan flera år har arbetat med). Med anledning av förslaget till ny självstyrelselag kan landskapsregeringen sträva till att ta över behörigheten för upphovsrätt, patent, mönsterrätt och varumärke som finns på lagförslagets B-lista. Detta skulle ge möjlighet för Åland att själv förhandla med upphovsrättsorganisationer. Samla alla autonomier under en sändningsunion enligt samma modell som European Broadcasting Union som skulle förhandla för alla autonomier med upphovsrättsorganisationerna.

Landskapsregeringen bör se över de förslag som utredningen ger. Möjligheterna till ett övertagande av upphovsrätten och för-/nackdelar rekommenderas få en egen utredning. Lösningen mellan Danmark och Färöarna kan tjäna som studieobjekt.

3. PRIORITERINGAR OCH PLANERADE ÅTGÄRDER

Nedan beskrivs den aktuella mediesituationen på Åland i stora drag och de områden som landskapsregeringen har arbetat med under de senaste åren. Det är också dessa mediepolitiska delområden inom vilka landskapsregeringen avser vidta åtgärder. I kapitel 3 beskrivs de föreslagna åtgärderna mera konkret.

3.1 PUBLIC SERVICE

Beträffande landskapsregeringens definition av public service samt övergripande mediepolitiska riktlinjer och riktlinjer för ÅRTV:s verksamhet är innehållet i det mediepolitiska programmet från 2011 i allt väsentligt fortfarande relevant, det vill säga:

Public service har som huvuduppgifter att sakligt och opartiskt granska och beskriva samhället och världen, ta särskilda hänsyn till minoriteters behov, på ett allsidigt sätt förmedla nyheter, försvara demokratins grundidéer, vara en kulturbärare och erbjuda god underhållning samt förmedla nöd- och katastrofmeddelanden från myndigheterna. Etermedier i allmänhetens tjänst ska nå alla lyssnare/tittare på lika villkor. Public service ska också spela en roll för integrationen av nyinflyttade genom lättförstådd nyhetsförmedling, samhällsinformation och debatter.

Den bärande idén i begreppet radio/TV i allmänhetens tjänst är att den med licens-/samhällsmedel finansierade programverksamheten ska vara självständig och inte till sitt innehåll påverkas av vare sig offentliga eller kommersiella intressen. Public service ska vidare beakta objektivitet, ta tillvara olika befolkningsgruppers intressen och genusperspektivet.

Ålands Radio och TV:s programutbud ska lägga tonvikten på förhållanden och skeenden av specifikt åländskt intresse, vara kritiskt granskande och bedriva en fri journalistik enligt vedertagna pressetiska regler. Utbudet ska också bidra till ökad insikt i och förståelse för de grundläggande principerna för självstyrelsen och bevarandet av Ålands svenska språk och kultur. Public serviceverksamheten ska vara ett mångsidigt och snabbt informationsmedium med ett programutbud av hög kvalitet utifrån tillgängliga ekonomiska resurser.

Landskapsregeringen ställer sig bakom det utvecklingsarbete som ÅRTV sedan något år genomför, däribland satsningar på barn och unga. Kommittén har noterat de åländska lokaltidningarnas farhågor beträffande risken för en osund konkurrens mellan medierna. Kommittén anser att public service kan göras tillgängligt genom olika kanaler och på olika plattformar, men att huvudfokus ska vara ljud och bild.

Beträffande TV-produktionen avgör ÅRTV själv utvecklingen. En utvidgning av samarbete med externa producenter inom mediebranschen men även inom tredje sektorn bör ske. Detta för att bredda programutbudet och på så sätt tillvarata olika intresseinriktningar i samhället. Produktionen av nyhets och fördjupande aktualitetsprogram och analyser bör huvudsakligen produceras av ÅRTV.

Ålands Radio och TV:s verksamhet ska ha en långsiktig finansiell trygghet. Under år 2017 utredde landskapsregeringen förutsättningarna för en medieavgift av skattenatur istället för dagens medieavgift. Tanken är att en sådan avgift inte ska bli dyrare för konsumenten än den nuvarande. Däremot kan de totala intäkterna öka jämfört med idag i och med att medieavgiften, med vissa undantag, blir obligatorisk. Ärendet ligger för närvarande hos landskapsregeringens lagberedning.

I det mediepolitiska programmet från 2011 aviseras en delning mellan programproduktion och distribution. Delningen har inte genomförts men frågan aktualiseras på nytt i och med det nya mediepolitiska programmet.

Åtgärder:

ÅRTV bör öka samverkan med externa aktörer för att bredda innehållet. Viktiga delar i verksamheten som ÅRTV bör beakta är lättillgängligt material för inflyttade och för personer medfunktionshinder.
Konsekvenserna av en delning mellan produktion och distribution utreds. Färöarna som har genomfört en sådan delning kan utgöra ett lämpligt studieobjekt.
För att främja ÅRTV:s oberoende bör tillsättandet av ÅRTV:s styrelse förändras så att landskapsregeringen inte längre utser styrelsemedlemmarna. Eventuellt kan Ålands lagting få den uppgiften. Det torde dock innebära att lagtingsordningen behöver revideras. Frågan är av viktig principiell betydelse.
En medieavgift av skattenatur införs som med vissa undantag i princip är obligatorisk.

3.2 PROGRAMUTBUD PÅ SVENSKA

Arbetet med en lösning om tillgång till hela programutbudet på SVT Play har pågått under en längre tid men har hittills inte lett till något resultat. Den ur åländsk synvinkel ofördelaktiga revideringen av EU:s satellit- och kabeldirektiv och den finska upphovsrättslagstiftningens begränsningar är huvudorsaker till att ansträngningarna inte har resulterat i någon lösning.

Privatpersoners användning av så kallade VPN-tunnlar för att få tillgång till material som är geoblockerat är i längden inte en hållbar lösning. Dels riskerar innehavarna av upphovsrätten till programmen att gå miste om sina ersättningar och dels har programleverantörerna börjat hitta sätt att även blockera VPN-tunnlarna.

Frågan är viktig ur språk- och kulturpolitiska perspektiv och landskapsregeringen bör fortsätta söka lösningar i samverkan med SVT, Kopiosto och Undervisnings- och kulturministeriet. Under arbetet med det här programförslaget har kommittén även träffat den svenska upphovsrättsorganisationen Copyswede som kan bli viktig för en överenskommelse gällande SVT Play. Det är även viktigt att få tillgång till de svenska kommersiella mediebolagens program över internet genom avtal som tillförsäkrar upphovsmännen till programmen deras ersättningar. Kommittén har diskuterat fortsatt tillgång till Sveriges TV4, som på sikt kommer att övergå till att enbart sända HDTV liksom övriga medieföretag. SDTV som är gällande standard över Smedsböle idag kommer att falla bort, och för att tillförsäkra cirka 40 % av hushållen fortsatt tillgång till TV4 måste det nuvarande avtalet med Kopiosto och TV4 revideras.

När det gäller internationella idrottshändelser, framför allt OS men även världsmästerskap av olika slag, verkar situationen vara något oklar för närvarande. Ofta kan åländska TV-tittare följa med tävlingarna via de kanaler som ses i kabelnätet eller via Smedsböle men inte i alla sammanhang (se kap 2.4). Även den här frågan bör beaktas inom mediepolitiken. Målet bör vara att sändningar från alla tävlingar och andra internationella händelser av stort allmänintresse finns tillgängliga på svenska.

Åtgärder:

Tillgången till SVT Play bör fortsättningsvis vara ett högt prioriterat ärende. Fortsatta diskussioner krävs med Kopiosto, UKM, SVT och eventuellt svenska upphovsrättsorganisationen Copyswede.
Landskapsregeringen arbetar vidare med frågan om TV4:s HD-sändningar över Smedsböle. Detta för att trygga fortsatt tillgång till TV4 efter att SD-tekniken fasats ut.

3.3 ORGANISERING AV DET MEDIEPOLITISKA PROGRAMMET

Som nämndes inledningsvis är utvecklingen på medieområdet snabb och de upphovsrättsliga frågorna är komplexa. Därför avser landskapsregeringen inte bestämma någon exakt tid för hur länge programmet ska vara i kraft. Däremot kan revideringar göras då behov för det uppstår.

Landskapsregeringen har under ett flertal år särskilt arbetat med frågan om tillgången till SVT Play och även följt med EU:s harmoniseringsarbete på upphovsrättsområdet.

I och med antagandet av mediepolitiskt program är det läge att organisera arbetet på ett annat sätt än hittills. Detta för att frågorna om ett tryggat utbud av nyheter, information, kultur och förströelse på svenska ska framskrida på ett snabbare sätt. Åland behöver också vidga kontakterna till myndigheter och medieaktörer i Sverige och Finland. Arbetsfördelningen mellan landskapsregeringen och ÅRTV gällande övergripande arbete med till exempel externa kontakter på medieområdet behöver också förtydligas. Enligt Landskapslag (2011 :95) om radio- och televisionsverksamhet utser landskapsregeringen en programnämnd med uppgift att granska program som har förekommit i radio- eller TV-sändningar och även betal-TV. Landskapsregeringen kan även ge nämnden andra uppgifter som är lämpliga för nämnden att behandla.

Åtgärder:

Landskapsregeringen tillsätter ett medieråd. Rådet ska bestå av landskapstjänstemän som arbetar med mediefrågor och även sakkunniga utanför landskapsförvaltningen. Dess uppgift är att arbeta vidare utifrån mediepolitiska programmet och fastställda årliga handlingsplaner och budgetmedel. Till rådet kan knytas tillfälliga utredare. Landskapsförvaltningens regeringskansli blir huvudansvarig för arbetet med det mediepolitiska programmet. Förvaltningens övriga berörda avdelningar bidrar med sakkunskap på sina respektive områden. För rådets sekreteraruppgifter anlitas en särskild resurs på deltid under en viss tid som utvärderas.
Programnämndens uppdrag bör om möjligt utvidgas i syfte att trygga en saklig och mångsidigt belysande journalistik.

3.4 ÖVRIGA PRIORITERADE OMRÅDEN

Förutom de prioriterade åtgärderna ovan finns ytterligare några områden som kommittén anser att landskapsregeringen bör arbeta vidare med. Det handlar om det nordiska samarbetet, betalkanaler på svenska, åtgärder för förkovran bland yrkesverksamma journalister samt hur ålänningarnas medievanor ser ut med tanke på den stora IT-utvecklingen som har skett under de senaste decennierna.

Inom Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet har flera initiativ till mediesamarbete diskuterats och behandlats. Bland annat har det funnits en strävan till att samordna sig så att de nordiska länderna skulle ha tillgång till varandras public serviceutbud (även kallat grannlands-TV). Någon heltäckande lösning har man inte nått fram till, även om tillgängligheten till nordisk TV har underlättats via on demandlösningar.

Under vintern 2018 offentliggjordes en ambitiös nordisk utredning som har sin bakgrund i ett ministerrådsuttalande enligt vilket man önskar trygga ett hållbart, pluralistiskt medielandskap som har en god balans mellan public service, privata medier, globala aktörer och nya medieprojekt. Denna balans är grundläggande för en bred och fri debatt i de nordiska länderna, ansåg ministrarna. Tanken med utredningen är att arbeta vidare med olika frågeställningar för att se om det är möjligt att vidta gemensamma konkreta åtgärder på medieområdet framöver. En första diskussion med utredningen som underlag hölls av kulturministrarna under våren 2018.

Åland tar aktivt del i det nordiska samarbetet både i Nordiska rådet och i Nordiska ministerrådet. Det finns både möjlighet och anledning att följa den fortsatta diskussionen liksom att se om och på vilka områden den digra utredningen eventuellt kan ge uppslag till egna åländska lösningar.

År 2014 lät landskapsregeringen göra en utredning kring landskoden .ax. Det har visat sig att det finns en del oklarheter angående användbarheten av .ax. Också en av de medieaktörer som yttrat sig ovan nämner ".ax-problematiken". Det gäller bland annat tillgång till betalkanaler såsom Netflix på svenska och tillgång till olika slag av appar. Landskapsregeringen bör involvera ".ax-problematiken" i sin mediepolitik och undersöka hur den kan åtgärdas.

Landskapsregeringen bör främja en saklig, tillförlitlig och professionell nyhetsförmedling. En åtgärd för att uppnå detta kan vara att ge professionellt verkande journalister möjligheter till fortbildning, eller genomföra egna journalistiska projekt. Målgruppen föreslås vara på Åland yrkesverksamma journalister.

Ålands kulturdelegation är en myndighet underställd landskapsregeringen med uppgift att på olika sätt stimulera och fatta beslut i kulturfrågor (med undantag för landskapets egen museiverksamhet och biblioteksverksamheten). Kulturdelegationen beviljar årligen ett stort antal projektstöd och stipendier till enskilda kulturutövare. Delegationen vore också en lämplig instans att utforma ett regelverk för stödinsatser för den lokala journalistiken.

Enligt Nordicom/Göteborgs universitet sjunker läsningen av morgontidningarna kraftigt i Sverige till förmån för sociala medier. Idag använder fyra av tio svenska ungdomar sociala medier för att ta del av nyheter och de är deras främsta nyhetskanal.

Användningen av medier på internet fortsätter att öka. Men trots framgångar för den digitala tekniken är användningen av traditionella medier inte på väg bort. Traditionell radio och tv är fortfarande de mest använda medierna i befolkningen som helhet.

Facebook används av både ung och gammal, med undantag av barn i åldern 9 - 14 år där Snapchat är störst. Enligt undersökningen (Mediebarometern 2017) är det främsta skälet till att använda sociala medier att följa vänner och familj. Men inom ungdomsgruppen 15 till 24 år uppger 42 procent att dc också använder Facebook för att ta del av nyheter. I samma åldersgrupp uppger 24 procent att de tar del av nyheter via morgontidningen och 26 procent via Sveriges Television.

Även andelen radiolyssnare minskar. Under 2017 lyssnade 62 procent av befolkningen på radio en genomsnittlig dag, jämfört med 68 procent året innan. Samtidigt som den totala andelen radiolyssnare minskar,har andelen som lyssnar på webb-/podradio ökat från nio till tolv procent.

Det här är alltså en undersökning som gäller Sverige och som görs årligen av Nordicom. Drygt 6 000 personer intervjuades. Det är dock rimligt att tro att medievanorna på Åland i stort följer de svenska. Det är nästan tio år sedan den senaste undersökningen gjordes om ålänningarnas medievanor. Det var ÅSUB som utförde undersökningen på uppdrag av ÅRTV. Användningen av internet ingick inte i den senaste utredningen med undantag för ÅRTV:s hemsida. Inte heller behandlade undersökningen ålänningarnas tidningsläsande.

År 2014 genomförde ÅSUB på landskapsregeringens uppdrag den senaste undersökningen av kultur- och fritidsvanor på Åland. I rapporten beaktas också medieanvändningen till viss del. För att få en uppfattning om situationen idag bör en ny undersökning göras som är mera heltäckande.

Åtgärder:

En stipendieordning för yrkesverksamma journalister inrättas. Stipendierna föreslås fördelas av Ålands kulturdelegation.
Landskapsregeringen ser Över och strävar till att åtgärda den .ax-problematik som i olika sammanhang sägs finnas.
Landskapsregeringen beställer en heltäckande utredning om allmänhetens medievanor. Utredningen kan ligga till grund för kommande mediepolitiska prioriteringar och åtgärder.